

РЕЦЕНЗИЯ

на проф. дин Рачко Попов – член на научното жури за провеждане на конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент” по етномузеология: професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата по обявен конкурс в ДВ бр. 82 от 3. 10. 2014 г. за нуждите на Катедра “Етнология” към Историческия факултет на СУ “Св. Климент Охридски”

Единствен кандидат в конкурса е доц. д-р Мирелла Стефанова Дечева, завършила висшето си образование по история със специалност “Етнография” и втора специалност “Българска филология” в СУ “Св. Климент Охридски” през 1981 г. Една година по-късно след успешно издържани изпити е приета за редовен аспирант в Етнографския институт с музей при БАН. През 1988 г. успешно защитава своята първа докторска дисертация на тема “Единство и многообразие на българската народна шевица”. В периода след това работи като научен сътрудник II-I степен в секция “Материална култура”, а по-късно и в секцията на музея в същия институт. През 2003 г. е избрана за доцент и като такъв тя продължава да работи и след напускане на Етнографския институт с музей след сливането му с Института за фолклор и в ОКИ “Музей за история на София”, където тя е главен експерт от 2011 г. до настоящия момент. В продължение на две години – 2009-2010 доц. д-р Мирелла Дечева заема отговорната длъжност главен уредник на Националния етнографски музей и е заместник директор на институцията. Освен своя натрупан през годините завиден професионален опит в сферата на научноизследователската и музейната дейност в етнологията и етномузеологията доц. д-р Мирелла Дечева е и хоноруван преподавател от 2003 г. досега. Тя е чела следните лекционни курсове: “Етномузеология”, “Професионално изкуство”, “Българска традиционна култура и народно изкуство”, “Етнология на пластичните изкуства”, “Традиционни занаяти” и “Етнография на България” на студенти бакалаври и магистри в СУ “Св. Климент Охридски”, в ПУ “Паисий Хилендарски”, в НБУ в София и във ВПИ “Неофит Рилски” в Благоевград. Била е научен ръководител на две успешно защитили

своите дисертации докторантки и е ръководела чуждестранни студенти по време на техните практики в Националния етнографски музей – студенти от Полша, и в Музея за история на София – студенти от Франция. Тя е участвала в множество наши и международни научни и музейни проекти, свързани с етнографски теренни проучвания на българските емигранти в условията на “новата култура на гурбета” в страните от Средиземноморието, на общото и различното в културата на българите и на словациите, в динамиката на националната идентичност в процеса на европейска интеграция, в представянето на културата на циганите у нас и в други европейски страни от Централна и Източна Европа, с проучване на народните женски и мъжки носии в селата на Сакар планина и с гражданското участие на публичната власт в региона на Крумовград. Доц. д-р Мирелла Дечева е участвала в изготвянето на множество тематико-експозиционни планове за различни етнографски изложби, които е експонирала у нас и в чужбина сама или в съвместителство с други колеги. Сред тях важно място заемат изложбите, посветени на културните традиции на циганите у нас, представена и в столицата на Унгария; на нашите традиционни календарни празници, експонирана в Австрия; изложбите “Мистерията на живота”, представена в Белгия, “Вдъхновени от извора”, представена във Финландия, “Цветна магия”, представена в Македония, “Българската стая”, представена в Италия. Тя е автор и съавтор и на значителна част от каталозите за тези и други изложби, публикувани често и на английски език. Редактор е на прекрасния албум “Български народни носии” с текст на български и на английски език. В своя публикация тя настоятелно споделя нуждата във всеки музей да има щатен PR експерт, който да поддържа непрестанни контакти с публиката и медиите. Тази част от изследователската и музейна дейност на доц. д-р Мирелла Дечева оценявам като много съществен професионален принос в развитието на родната ни етномузеология.

В конкурса доц. д-р Мирелла Дечева участва със завидна по своя обем научна продукция, включваща над 80 публикации, от които две монографии, редица албуми, студии и статии. Основните проблеми, които се разглеждат и интерпретират в тях, са посветени на традиционната българска носия и на украсата в женското облекло; на облеклото на други етнически групи, с които българите живеят отдавна заедно; на идеала за женска красота в нашата традиция; на миграционните процеси на българите към Испания; на особеностите на нашата традиционна и съвременна морска култура; на връзките,

които нашата съвременност налага между музеите, посетителите и медиите.

Приносните моменти в цялостната научна продукция на доц. д-р Мирелла Дечева бих посочил по следния начин:

Особено високо оценявам нейните изследвания върху традиционното народно облекло у българите, на което са посветени и много от нейните публикации. На първо място ще спомена студията ѝ по този проблем, отнасяща се до женските и мъжки ежедневни и празнични носии в региона на Сакар планина, които се носят от местните хора почти до средата на отминалото столетие и съдържат различни компоненти като риза, сукман и престилка при жените, риза, гащи, пояс и калпак – при мъжете. Обхватно и експресивно са описани носиите на младоженците, на техните деца и на мъртъвците. Представени са и особеностите в местното облекло, свързани с почитаните календарни празници, както и промените, които настъпват в него с течение на годините. Значително внимание в други публикации е отделено на орнаментално-композиционните особености на българската шевица в народната женска носия. Шевицата се описва и интерпретира в различните български региони в контекста на опозициите “свой”/”чужд”, “култура”/”природа”, “вътре”/”вън”. Разгледана е ролята на везбата като белег за социална и възрастова принадлежност. Тя разграничава видимо момите и невестите от самодивите и русалийките, чиито бели ризи нямат везба. Анализът е направен въз основа на популярни наши поверия, словосъчетания и фолклорни мотиви, както и въз основа на данни от чуждестранни пътешественици по нашите земи. Подробно е представен и анализиран растителният орнамент в традиционната народна шевица. Нееднократно е доказано, че изучаването на традиционното облекло е определящо сред белезите на етнокултурната характеристика на всяка изучавана общност. В този смисъл интерес представлява и публикацията, която проследява появата и използването на част от дамското градско бельо – сутиена, в европейските държави и у нас в началото на ХХ в.

Освен традиционното облекло на българите доц. д-р Мирелла Дечева изследва и облеклото на различните цигански общности в България: калайджии, бургуджии, кошничари, калдараши, рудари, лингурари, влашки цигани. На тази тема е посветена нейната монография “Ме бала шукар, мо дикло лоло”, отпечатана през 2004 г. на български и на английски език. Подробно е описано ежедневното

мъжко и женско облекло, както и празничните дрехи по време на годеж и сватба, на големи местни празници, дрешките на новороденото и на мъртвеца. Подобно подробно изследване в сферата на облеклото на ромската общност оценявам като съществен научен принос в тази насока.

Значителна част от научните публикации на доц. д-р Мирелла Дечева описват, анализират и интерпретират идеала за женска красота в нашата традиционна култура. На този проблем е посветена нейната монография “Чертог на българката чародейка”, отпечатана през 2000 г. Въз основа на обширен и задълбочен прочит на сведенията в пътеписите на английски, немски, австрийски, френски пътешественици по нашите земи, както и в мненията на редица наши класически автори и изследователи, е обрисуван образът на българката – красива и засмяна, с бяло лице и с черни вежди, с висока и стройна снага, облечена в богато украсени и везани одежди, носеща скъпи и омайни метални украшения, накичена с уханни цветя по косите, много работлива, тъй като по улиците винаги ходи с хурка и преде. По аналогичен начин изглеждат и момите в предбрачна възраст на ритуалното мегданско “сгядно хоро” – според друга публикация на кандидатката. Оценявам тази монография като едно наистина новаторско изследване в областта на етнологията, тъй като подобен прочит на пътеписите досега не беше правен. В тази насока ще спомена и публикацията, описваща идеала за женска красота, отразен в рекламите през първата половина на ХХ в., в които предимно се предлагат различни козметични изделия като пудра, крем за лице, парфюми, паста за зъби. След обширен прочит на женските модни журналы от изследвания период е доказано, че те също са един любопитен извор по отношение на изследвания проблем, отнасящ се предимно до жените, обитаващи градска среда. Жената в градска среда е разгледана и в други публикации, в които акцентът е поставен върху съпругата на моряка предимно от гр. Варна. Най-типичното за нея е, че тя е неработеща жена, защото трябва да поеме в свои ръце всички семейни функции, включително и тези на липсващия ѝ съпруг. Тя е винаги добре облечена, живее с децата в добре обзаведен дом, сама борава с парите, които съпругът-моряк ѝ изпраща периодично.

Приносни и новаторски са темите, свързани със съвременните миграционни процеси на българите, засегнати и очертани в част от публикациите на доц. д-р Мирелла Дечева. След проведени теренни

изследвания в градове с български емигранти в Испания – предимно в град Хетафе, тя описва и анализира динамиката на миграционните процеси от края на отминалия до началото на този век, породени вследствие на падането на комунистическия режим и на приемането ни в ЕС. Очертан е профилът на трудовите емигранти, доказано е, че по-голямата част от тях са със средно, най-често техническо образование. Много малка част от тях са вишисти. В резултат на проведените интервюта се набелязват причините, които подтикват към трудова емиграция в Испания, очертани в три хронологически периода след падането на комунистическия режим. Интерес представляват и наблюденията в сферата на детското ежедневие. Голяма част от родените в Испания българчета посещават неделно училище, в което се учат на родния език, защото ако след време семейството се завърне отново в България, децата трябва да могат да говорят на български. В неделното училище те се обучават в народни танци, в приложно изкуство, учат се да правят сурвачки и мартеници и да боядисват великденски яйца. В друга публикация се описват и анализират предишният и днешен път на гурбетчийство на мигранти от района на Родопите. За разлика от миналото, днес емигрират в повечето случаи цели семейства: предимно в Гърция, където отглеждат тютюн, но също и в страните от Западна Европа, където главно работят в областта на строителството. Направена е точна и прецизна картина на новия стар път на гурбета в селищата на Родопите.

Оценявайки напълно положително цялостната научна продукция, музейните изяви и продължителна преподавателска дейност на доц. д-р Мирелла Стефанова Дечева, ще гласувам положително за присъждането ѝ на академичната длъжност “доцент” по етномузеология, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата към Катедрата по “Етнология” към Историческия факултет на СУ “Св. Климент Охридски”. Призовавам и членовете на журито също да дадат своя положителен вот.

София, 13.01.2015 г.

Проф. дин Рачко Попов